ISSN 1694-7649

НАУКА НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ КЫРГЫЗСТАНА

ISSN 1694-7649

ЖУРНАЛ «НАУКА И ТЕХНИКА» ОСНОВАН В 1993 ГОДУ,
ПЕРЕИМЕНОВАН В «НАУКА И НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ» В 1996 ГОДУ,
ПЕРЕИМЕНОВАН В «НАУКА, НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ
КЫРГЫЗСТАНА» В 2015 ГОДУ, ВЫХОДИТ ЕЖЕМЕСЯЧНО

Республиканский научно-теоретический журнал

НАУКА, НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ КЫРГЫЗСТАНА

№ 7, 2015

БИШКЕК-2015

СОДЕРЖАНИЕ

ФИЗИКА МАТЕМАТИКА ИЛИМДЕРИ
ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ
PHYSICO-MATHEMATICAL SCIENCE

Исманов Ю.Х., Алымкулов С.А.
ЧЕКТЕЛГЕН АПЕРТУРАСЫ МЕНЕН КАЙТАЛАП ЖӨНГӨ САЛУУЧУ ОБЪЕКТТЕРДИ ӨЗҮН-ӨЗҮ КАЙРА ЖАРАТУУ....................3

Исманов Ю.Х., Алымкулов С.А.
САМОРЕПРОДУЦИРОВАНИЕ РЕГУЛЯРНЫХ ОБЪЕКТОВ С ОГРАНИЧЕННОЙ АПЕРТУРОЙ...3

Yu. Kh. Ismanov, S.A. Alymkulov
SELFREPRODUCTION OF REGULAR OBJECTS HAVING LIMITED APERTURE........................3

Искандаров С., Байгесеков А.М.
ЭКИНЧИ ТӨРДӨГҮ СЫЗЫКТУУ ВОЛЬТЕРРА-СТИЛТЬЕС ИНТЕГРАЛДЫК ТЕҢДЕМЕСИНИН ЧЫГАРЫЛЫШЫНЫН ЖАРЫМ ОКТОГУ АБСОЛЮТТУК ЖАНА КВАДРАТТЫК ИНТЕГРАЛДАНЫШЫ ЖӨНҮНДӨ..........................6

Искандаров С., Байгесеков А.М.
ОБ АБСОЛЮТНОЙ И КВАДРАТИЧНОЙ ИНТЕГРИРУЕМОСТИ НА ПОЛУОСИ РЕШЕНИЯ ЛИНЕЙНОГО ИНТЕГРАЛЬНОГО УРАВНЕНИЯ ВОЛЬТЕРРА-СТИЛТЬЕСА ВТОРОГО РОДА.......6

S. Iskandarov, A.M. Baigesekov
ABOUT ABSOLUTE AND SQUARE-INTEGRABLE ON THE HALF OF SOLUTION OF LINEAR VOLTERRA - STIELTJES INTEGRAL EQUATION OF SECOND KIND........................6

Мамытов А.О.
СЫЗЫКТУУ ТӨРТҮНЧҮ ТАРТИПТЕГИ ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫК ТЕҢДЕМЕЛЕР ҮЧҮН ИЧКИ ЧЕКИТТЕРДЕГИ КОШУМЧА ШАРТТАРЫ МЕНЕН БЕРИЛГЕН ТЕСКЕРИ МАСЕЛЕ 10

Мамытов А.О.
ОБРАТНАЯ ЗАДАЧА ДЛЯ ЛИНЕЙНОГО ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНОГО УРАВНЕНИЯ ЧЕТВЕРТОГО ПОРЯДКА С ПЕРЕОПРЕДЕЛЕНИЕМ ВО ВНУТРЕННИХ ТОЧКАХ.........................10

A.O. Mamytov
ON AN INVERSE PROBLEM FOR A LINEAR DIFFERENTIAL EQUATION OF FOURTH DEGREE WITH REDEFINED AT INTERIOR POINTS..........10

ГЕОЛОГИЯ
ГЕОЛОГИЯ
GEOLOGY

Сарабеков Н.Ш., Саидов С.М.
ОСОБЕННОСТИ ЗАРОЖДЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ОВРАЖНОЙ ЭРОЗИИ. ОПОЛЗНИ В ЛЕССАХ (ЮЖНЫЙ СКЛОН ГИССАРСКОГО ХРЕБТА)..16

N.Sh. Sarabekov, S.M. Saidov
FEATURES OF ORIGIN AND DEVELOPMENT GULLY EROSION IN THE LOESS LANDSLIDES (SOUTHERN SLOPE OF THE GISSAR RANGE)...16

Сарабеков Н.Ш.
СОВРЕМЕННЫЕ ГЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ И ХАРАКТЕР ИХ ПРОЯВЛЕНИЯ НА ЮЖНОМ СКЛОНЕ ГИССАРСКОГО ХРЕБТА.................21

N.Sh. Sarabekov
MODERN GEOLOGICAL PROCESSES AND THE CHARACTER OF THEIR MANIFESTATION ON THE SOUTHERN SLOPE OF THE GISSAR RANGE.....................21

ЭКОНОМИКА ИЛИМДЕРИ. СОЦИОЛОГИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ. СОЦИОЛОГИЯ
ECONOMIC SCIENCE. SOCIOLOGY

Абдилайып уулу Ө.
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ ЖАШЫЛЧА ЖЕМИШ ПРОДУКЦИЯЛАРДЫ ЭКСПЕРИМЕНТАЛДЫК ИШТЕП ЧЫГАРУУНУ ӨЗДӨШТҮРҮҮНҮН ТЕОРЕТИКАЛЫК МАСЕЛЕЛЕРИ...26

Абдилайып уулу О.
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ОСВОЕНИЯ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ОБРАБОТОК ПЛОДООВОЩНЫХ ПРОДУКЦИЙ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ..26

Abgilaiyp uulu O.
THEORETICAL QUESTIONS OF DEVELOPMENT OF EXPERIMENTAL TREATMENTS OF FRUITS AND VEGETABLES OF THE KYRGYZ REPUBLIC..........................26

Кенжеева М.А.
ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗҮН ӨЗҮ БАШКАРУУ ОРГАНДАРЫНЫН ИШ АРАКЕТТЕРИНИН АЙМАКТЫК ЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ЭКОНОМИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИНИН СИСТЕМАСЫ...29

Кенжеева М.А.
СИСТЕМА РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОСНОВА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОРГАНОВ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ.................................29

M.A. Kenzheeva
THE SYSTEM OF REGIONAL ECONOMY AND THE ECONOMIC BASIS OF THE FUNCTIONING OF LOCAL SELF-GOVERNMENT..........................29

Асилбек кызы Ж.
РОССИЯНЫН БОРБОРДУК АЗИЯ ЖАНА КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ЭКОНОМИКАЛЫК КЫЗЫКЧЫЛЫКТАРЫ...32

Асилбек кызы Ж.
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ РОССИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И КЫРГЫЗСТАНЕ.........32

Asilbek kyzy Zh.
RUSSIAS ECONOMIC INTERESTS IN CENTRAL ASIA AND KYRGYZSTAN……………………….32

Юнусов М.Б.
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АЙЫЛ ЧАРБА ӨНДҮРҮҮЧҮЛӨРҮН КРЕДИТТӨӨ БОЮНЧА МАМЛЕКЕТТИК КОЛДОО……………………….35
Юнусов М.Б.,
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА КРЕДИТОВАНИЯ СЕЛЬСКИХ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ……………………………………35
M.B. Yunusov
STATE SUPPORT LENDING TO RURAL PRODUCERS IN THE KYRGYZ REPUBLIC…………………….35

Омуралиев Н.А., Усенова К.Б.
ЖЕРГИЛИКТҮҮ БИЙЛИК ОРГАНДАРДЫН ЖАНА ЖЕРГИЛИКТҮҮ КООМДОШТУКТАРДЫН ДЕҢГЭЭЛИНЕ ЧЕЙИН ЭТНОС АРАЛЫК МАМИЛЕЛЕРДИ ЖӨНГӨ САЛУУНУН ЧЕНЕМДИК-УКУК БАЗАСЫН ӨНҮКТҮРҮҮ……………………………37
Омуралиев Н.А., Усенова К.Б.
РАЗВИТИЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ БАЗЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ МЕЖЭТНИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ ДО УРОВНЯ МЕСТНЫХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ И МЕСТНЫХ СООБЩЕСТВ…………..37
N.A. Omuraliev, K.B. Usenova
DEVELOPMENT OF LEGISLATIVE AND REGULATORY FRAMEWORK FOR REGULATING INTERETHNIC RELATIONS TO LEVEL OF LOCAL AUTHORITIES AN LOCAL COMMUNITIES……………………….37

Качкыналиев М.
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫК ТРАНСПОРТ СИСТЕМАЛАРЫН КИРГИЗҮҮ …………………..42
Качкыналиев М.
ВНЕДРЕНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ТРАНСПОРТНЫХ СИСТЕМ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ…………………42
M. Kachkynaliev
THE INTRODUCTION OF INTELLIGENT TRANSPORT SYSTEMS IN THE KYRGYZ REPUBLIC……………………….42

ЮРИДИКАЛЫК ИЛИМДЕР
ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ
LEGAL SCIENCE

Мамытова А.Т.
КУМТӨРДҮ УЛУТТАШТЫРУУ МАСЕЛЕСИ ЭЛ АРАЛЫК-УКУКТУК АСПЕКТИ БОЮНЧА…….46
Мамытова А.Т.
ПО МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТУ ВОПРОСА НАЦИОНАЛИЗАЦИИ КУМТОРА…..46
A.T. Mamytova
ON THE INTERNATIONAL LEGAL ASPECT OF THE ISSUE OF THE NATIONALIZATION OF KUMTOR…………………………………….46

Ахматова Н.И
РЕВОЛЮЦИЯЛЫК ТРИБУНАЛДАР – ӨЗГӨЧӨ ОРГАНДАРЫНЫН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮ ЖӨНҮНДӨ ТАРЫХЫЙ МАСЕЛЕ БОЮНЧА СУРОО…………….50
Ахматова Н.И.
К ИСТОРИИ ВОПРОСА О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ – РЕВОЛЮЦИОННЫХ ТРИБУНАЛОВ……………..50
N.I. Akhmatova
ON THE HISTORY ISSUE ON THE ACTIVITIES OF THE EMERGENCY AUTHORITIES - REVOLUTIONARY TRIBUNALS……………………….50

Мамытова А.Т.
«КУМТӨР ОПЕРЕЙТИНГ КОМПАНИ» КОМПАНИЯСЫНЫН ЖЕР РЕСУРСТАРЫН ПАЙДАЛАНУУНУ ЖАНА АНЫ ПАЙДАЛАНУУДА ЭКОЛОГИЯЛЫК ТАЛАПТАРДЫ БУЗУУ………54
Мамытова А.Т.
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ И НАРУШЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ТРЕБОВАНИЙ ПО ЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЮ КОМПАНИЕЙ «КУМТОР ОПЕРЕЙТИНГ КОМПАНИ»………….54
A.T. Mamytova
USE OF LAND AND VIOLATION OF ENVIRONMENTAL REQUIREMENTS FOR ITS USE BY THE COMPANY «KUMTOR OPERATING COMPANY»…………………………..54

Адамбекова А.Д., Ахматова Н.И.
БИЙЛИК ИШИНИН УКУКТУК РЕЖИМИНИН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ……………………………………57
Адамбекова А.Д., Ахматова Н.И.
ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ………………………………………………57
A.D. Adambekova, N.I. Akhmatova
FEATURES OF THE LEGAL REGIME OF EMERGENCY OPERATIONS AUTHORITIES……………………57

ТАРЫХ ИЛИМДЕРИ
ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ
HISTORICAL SCIENCE

Сатылганова Н.А.
БОРБОРДУК АЗИЯДАГЫ АЙМАКТЫК ЖАНА ЧЕК АРА КӨЙГӨЙЛӨРҮНҮН ТАРЫХЫНАН….61
Сатылганова Н.А.
ИЗ ИСТОРИИ ТЕРРИТОРИАЛЬНО-ПОГРАНИЧНЫХ ПРОБЛЕМ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ…………………………61
N.A. Satylganova
HISTORY OF THE TERRITORIAL AND BORDER PROBLEMS IN CENTRAL ASIA……………………….61

НАУКА, НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ КЫРГЫЗСТАНА № 7, 2015

Сатылганова Н.А.
КЫРГЫЗ-ӨЗБЕК ЧЕК АРА ЖАНА АЙМАКТЫК МАСЕЛЕЛЕРИ……………………………………………65
Сатылганова Н.А.
КЫРГЫЗСКО-УЗБЕКСКИЕ ПОГРАНИЧНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ…………………65
N.A. Satylganova
THE KYRGYZSKO-UZBEK POGRANICHNO-TERRITORIAL PROBLEMS……………………………65

САЯСАТ ТААНУУ ИЛИМДЕРИ
ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ
POLITICAL SCIENCE

Мамытов Т.Б.
ТЕРРОРИЗМДИН ЖАНА ЭКСТРЕМИЗМДИН САЯСИЙ БУЛАКТАРЫ …………………………..69
Мамытов Т.Б.
ПОЛИТИЧЕСКИЕ ИСТОЧНИКИ ТЕРРОРИЗМА И ЭКСТРЕМИЗМА……………………………………69
T.B. Mamytov
POLITICAL SOURCES OF TERRORISM AND EXTREMISM…………………………………69

Исаматова А.Т.
ЭКОНОМИКАЛЫК ИНТЕГРАЦИЯ БОРБОРДУК АЗИЯ ӨЛКӨЛӨРҮНҮН АЙМАКТЫК КООПСУЗДУГУН ЧЫҢДООДОГУ ФАКТОРЛОРДУН БИРИ КАТАРЫ……………………73
Исаматова А.Т.
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ………………………….73
A.T. Isamatova
ECONOMIC INTEGRATION AS A FACTOR OF MAINTAINING REGIONAL SECURITY OF CENTRAL ASIAN COUNTRIES……………………73

Тороканова Ф.
ИЛИМИЙ САЯСИЙ ПРОГНОЗДОО ӨЛКӨНҮН МАСЕЛЕЛЕРИ БОЮНЧА………………………………76
Тороканова Ф.
К ВОПРОСУ О НАУЧНОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ПРОГНОЗИРОВАНИИ СТРАНЫ……………….76
F. Torokanova
TO THE QUESTION ABOUT POLITICAL SCIENCE FORECASTING OF THE COUNTRY……………76

Мамытов Т.Б.
ИСЛАМ ТЕРРОРИЗМГЕ КАРШЫ……………………79
Мамытов Т.Б.
ИСЛАМ ПРОТИВ ТЕРРОРИЗМА…………………79
T.B. Mamytov
ISLAM AGAINST TERRORISM……………………79

Абдраимов М.Дж.
АФГАНИСТАНДАН АСКЕРЛЕРДИ ЧЫГАРУУДАН КИЙИНКИ РЕГИОНАЛДЫК КООПСУЗДУКТУ КАМСЫЗДОО МАСЕЛЕЛЕРИ……………………………………83
Абдраимов М.Дж.
ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПОСЛЕ ВЫВОДА ВОЙСК ИЗ АФГАНИСТАНА……………………………………83
M.Dzh. Abdraimov
PROBLEMS OF ENSURING REGIONAL SECURITY AFTER THE WITHDRAWAL OF TROOPS FROM AFGHANISTAN…………………………………….83

Тороканова Ф.
КООМДУК ЖАНА САЯСИЙ МАМИЛЕЛЕРДИН МЕТОДОЛОГИЯСЫ ӨЛКӨНҮН АНДАН АРКЫ ДЕМОКРАТИЗАЦИЯСЫНДА ……………………87
Тороканова Ф.
МЕТОДОЛОГИЯ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В ДАЛЬНЕЙШЕЙ ДЕМОКРАТИЗАЦИИ СТРАНЫ…………………87
F. Torokanova
METHODOLOGY OF SOCIAL AND POLITICAL RELATIONS IN THE FURTHER DEMOCRATIZATION OF THE COUNTRY………87

Абдраимов М.Дж.
«АРАБ ЖАЗЫНЫН» СЕБЕПТЕРИ ЖАНА НАТЫЙЖАЛАРЫНЫН ОБЗОРУ……….90
Абдраимов М.Дж.
ОБЗОР ПРИЧИН И ПОСЛЕДСТВИЙ «АРАБСКОЙ ВЕСНЫ»…………………………….90
M.Dzh. Abdraimov
REVIEW OF THE CAUSES AND CONSEQUENCES OF THE «ARAB SPRING»…….90

ПЕДАГОГИКА ИЛИМДЕРИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
PEDAGOGICAL SCIENCE

Бабаев Д.Б., Шапрова Г.Г., Камбаров А.К.
ТЕХНИКАЛЫК ЖОЖДОРДУН СТУДЕНТТЕРИ ҮЧҮН «КОМПЬЮТЕРДИК ГРАФИКА» САБАГЫН ТҮЗҮҮНҮН МЕТОДОЛОГИЯЛЫК НЕГИЗДЕРИ..95
Бабаев Д.Б., Шапрова Г.Г., Камбаров А.К.
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОСТРОЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «КОМПЬЮТЕРНАЯ ГРАФИКА» ДЛЯ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗОВ……95
D.B. Babaev, G.G. Shaprova, A.K. Kambarov
METHODOLOGICAL BASES FOR THE FORMATION OF "COMPUTER GRAPHICS" DISCIPLINE FOR THE STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES……………………………………95

Содиков Нозимжон
МЕВЛАНАНЫН ФИЛОСОФИЯСЫНДА АДАМ ТУУРАЛУУ ГУМАНИСТТИК КӨЗ КАРАШТАР……………………………………98
Содиков Нозимжон
ФИЛОСОФИЯ МЕВЛАНЫ ГУМАНИСТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ………………98
Sodikov Nozimjon
MEVLANA'S PHILOSOPHY OF HUMANISTIC APPROACHES……………………………………98

Чинибаева Г.Д.
ЖОГОРКУ МЕКТЕПТИН КӨЙГӨЙЛӨРҮ БОЮНЧА САЛЫШТЫРМА ИЗИЛДӨӨЛӨР: ЧЕТ ЭЛДИК ТАЖРЫЙБА ЖАНА КАЗАХСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ШАРТТАРЫНА ЫҢГАЙЛАШТЫРУУ....101
Чинибаева Г.Д.
СРАВНИТЕЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ПРОБЛЕМАМ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И АДАПТАЦИЯ К УСЛОВИЯМ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН....101
G.D. Chinibaeva
COMPARATIVE STUDIES ON THE PROBLEMS OF HIGHER EDUCATION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND ADAPTING TO THE CONDITIONS OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN....101

Сыдыков Б.К
ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРДА ЧЫГАРМАЧЫЛЫКА ЖАНА СКУЛЬПТУРАНЫ ЧАПТАП ЖАСООНУ ОКУТУУНУН МЕТОДИКАСЫ....106
Сыдыков Б.К.
МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ К ТВОРЧЕСТВУ И ЛЕПКЕ СКУЛЬПТУРЫ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ....106
B.K. Sydykov
METHODS OF TEACHING FOR CREATIVITY, CLAY MODELING, SCULPTURE IN HIGHER EDUCATION....106

Айбалаев А.Ж., Уметалиев Э.Б., Садырова Г.К.
КЕСИПТИК ОКУУ ЖАЙЛАРДА МАШЫККАН ЭРКИН СТИЛДЕГИ БАЛБАНДАРДЫН КӨРСӨТКҮЧТӨРҮНҮН ПСИХИКАЛЫК САПАТТАРЫНЫН ДИНАМИКАСЫ....108
Айбалаев А.Ж., Уметалиев Э.Б., Садырова Г.К.
ДИНАМИКА ПСИХИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ ПОКАЗАТЕЛЕЙ БОРЦОВ ВОЛЬНОГО СТИЛЯ, ЗАНИМАЮЩИХСЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ....108
A.Zh. Aibalaev, E.B. Umetaliev, G.K. Sadyrova
DYNAMIC OF THE MENTAL QUALITIES INDICATORS OF FREESTYLE WRESTLERS ENGAGED IN SECONDARY VOCATIONAL SCHOOLS....108

Бабаев Д.Б. Шапрова Г.Г.
ТЕХНИКАЛЫК ЖОЖДОРДУН СТУДЕНТТЕРИ ҮЧҮН «КОМПЬЮТЕРДИК ГРАФИКА» САБАГЫН ТҮЗҮҮНҮН ДИДАКТИКАЛЫК ПРИНЦИПТЕРИ....112
Бабаев Д.Б. Шапрова Г.Г.
ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ПОСТРОЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «КОМПЬЮТЕРНАЯ ГРАФИКА» ДЛЯ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ ВУЗОВ...112
D.B. Babaev, G.G. Shaprova
DIDACTIC PRINCIPLES FOR THE FORMATION OF «COMPUTER GRAPHICS» DISCIPLINE FOR THE STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES....112

Содиков Нозимжан
ШАМС ЖАНА МЕВЛАНА....115
Содиков Нозимжан
ШАМС И МЕВЛАНА....115
Sodikov Nozimjon
SHAMS AND MEVLANA....115

ТИЛ ИЛИМДЕРИ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
PHILOLOGICAL SCIENCE

Рыскулова Б.А.
КЫТАЙ ТИЛИНДЕГИ ЖӨНӨКӨЙ СҮЙЛӨМДӨГҮ МОДАЛДЫК ЭТИШТЕР.......118
Рыскулова Б.А.
МОДАЛЬНЫЕ ГЛАГОЛЫ В СТРУКТУРЕ ПРОСТОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ....118
B.A. Ryskulova
MODAL VERBS IN THE STRUCTURE OF SIMPLE SENTENCES IN CHINESE LANGUAGE....118

Рыскулова Б.А.
КЫТАЙ ЖАНА ОРУС ТИЛИНДЕГИ ӨТКӨН ЧАКТЫН КОШУНДУУЛУК ФОРМАСЫ........120
Рыскулова Б.А.
СОЗВУЧНАЯ ФОРМА ПРОШЕДШЕГО ВРЕМЕНИ ГЛАГОЛА В КИТАЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ....120
B.A. Ryskulova
CONSONANT FORM THE PAST TENSE OF THE VERB IN CHINESE AND RUSSIAN....120

НАШИ АВТОРЫ....122

Содиков Нозимжон

МЕВЛАНАНЫН ФИЛОСОФИЯСЫНДА АДАМ ТУУРАЛУУ ГУМАНИСТТИК КӨЗ КАРАШТАР

Содиков Нозимжон

ФИЛОСОФИЯ МЕВЛАНЫ ГУМАНИСТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ

Sodikov Nozimjon

MEVLANA'S PHILOSOPHY OF HUMANISTIC APPROACHES

УДК: 378. 018/851

Бул макалада Мевлана адамдын чындыгында жана акыйкатта, кандай болушу керек экендигине токтолоору айтылат. Чындык майданында адам кандай болуп турса ошол учурда ал ушундай, ал эми акыйкат майданында болсо кандай болуш керек? Андыктан адам баласы ылайык болгон адамдын деңгээлине жетүүчүнүн өзү турган азыркы чындык абалына өйдө карай жылуусу керек. Инсан дене түзүлүшү жана материалдык жактан дүйнөнүн бир бөлүгү. Ал эми руханий жана моралдык жактан дүйнөнүн фундаменти болуп саналат. Адам баласынын тышкы дүйнөсү өтө чектелүү болсо, ички дүйнөсү чалкып турган деңиз.

Негизги сөздөр: *суфизм, дуализм түшүнүгү, моралдык таалим, гуманисттик мамилелер, идеалдуу инсан, моралдык-руханий түзүлүш.*

В статье отмечается точка зрения Мевланы о том, как должен быть человек в действительности и в истине. В пространстве действительности человек есть такой как есть, а как он должен быть в пространстве истины? По той причине человек должен двигаться вверх к современному истинному состоянию. Человек со строением тел и материально является частью мира. А духовно и морально является фундаментом мира. Если внешний мир человека ограничен, то внутренний мир не исчерпаем.

Ключевые слова: *суфизм, понятие дуализма, моральное учение, гуманистические отношения, идеальная личность, морально-духовное строение.*

The article notes the view of Mevlana on how to be a man in reality and truth. In the space of man really is such as it is, and how it should be in the space of truth? For the reason, the person should move up to the current true state. Man with the structure of the bodies and the material world is a part of. A spiritual and moral is the foundation of the world. If a person's world is limited, the inner world is not exhausted.

Key words: *sufism, the concept of dualism, moral teaching, humanistic attitude, perfect personality, moral and spiritual structure*

Мевланага окшогон уникалдуу инсанды акыйкатта каапыр да, момун да, жин да, шайтан да жакшы көрүш керек. Мевлана исламдын рухунда болгон акыйкатты түшүнүктүү мисалдар жана жүрүш-турушу менен карапайым калктын бардыгы жөнөкөйлүк менен түшүнүүсүн камсыз кылган бул тармактагы саналуу адамдардын катарына кирет. Азирети Мевлана тууралуу сөз кылганда анын Түрк, Арап же Ажем экендигин сөз кылуунун кажети жок. Ал түркчө билчү беле, билбейт беле биле албадым. Бирок белгилүү болгон нерсе анын жазган бүткүл чыгармалары фарс тилинде жазылгандыгы жана бул тилди анын өтө жакшы өздөштүргөндүгүн тилчилер маалымдашат. Азыркы Иран ар түрдүү доорлордо чоң чыгармачыл адамдарды өстүргөн. Бирок бир канчасын гана аздектеп тарыхта калтыра алган. Алар: Энвери, Фирдевсинин «Шахнамасы», «Махсенинин» сырдуу эси Низами, Саади, Хафызы Ширази сыяктуулардын эң алдында Ж.Руми. «Алардын айткандарынын арасында ушундай ысымдар бар, мен алардын арасында өзүмдү акын деп аташтан уяламын» дейт Гёте. Мевлананын адабий жагы да, суфистик жагы да, тефеккүр жагы да укмуштай. XIX кылымдын аягы XX кылымдын башында Индиянын руханий башатчыларынан Пакистандын моралдык негиздөөчүсү доктор Мухаммед Икбал да Мевлананын таасиринде тарбияланган. «Месневи», «Фихи ма фи», «Дивани кебирлерди» окуп, жазган чыгармалары «Зебуру ажем», «Эсрари Худи», «Румузиби Худи», «Жавиднаме» сыяктуу чыгармаларын толугу менен Мевлананын таасиринде турат. Мевлана таасири күчтүү, ой толгоосу алдыга карай багытталган, сөз байлыгы, көз карашы келишкен, саналуу адамдардан. Жараткан анын шапаатын насип кылсын. Бирок ар бир доордо ар нерсе бузулуп, бурмаланган сымал бир учурда анын сөздөрү, түшүндүрмөлөрү, китептери да ар кандай сындарга, бурмалоолорго дуушар болду. Эки түрдүү Мевлана пайда болду:

1. Аллахтын сүйүктүү кулу Мевлана, олуялар сүйгөн мүчтехит жана фукаха (фикх алымы) сыйлаган, динде өз тармагында заманына жараша жаңылануу кылган, улуу инсан катары Мевлана.

2. Чыгыш таануучулар ойлоп чыгарган мистикалык түрдөгү Мевлана.

Бул экинчи Мевлананын табылышы ойлонууга арзыйт. Демек чынында Мевлананы сүйүү керек, дос-душман тарабынан, каапыр да, момун да сүйүш керек. Бирок бул дуализм түшүнүгүнө кабылган момун, кайсы Мевлана тарабында болорун жакшы аныкташ керек. Эки түрдүү Мевлана бар дегенибиз, биринчиси – европалыктардын ойлоп чыгарган, чындыкта андай болбогон Мевлана, экинчиси биздин көңүлүбүздүн падышасы, ар ким сүйүп сыйлаган Мевлана [1]. Үнү, салымы, толкуну жана адамзатка тартуулагандары менен доорлорду багынткан ушундай турпаттар бар, үстүнөн кылымдар өтсө да алар дайыма жашап келет, мезгил аларды эскиртпейт. Болуп өткөн окуялар алардын үнүн өчүрө албайт жана терс соккон шамал аларды эч качан кулата албайт. Алар жүздөгөн, миңдеген жыл мурун жашагандыктарына карабай, ар дайым жапжаңы ойлору, баамдоолору, сөздөрү, жан дүйнөбүзгө тартуулаган пикирлери жана социалдык проблемаларга каршы

алпурушкан кошумча чечимдери жана сунуштары менен баалуу болуп эсептелишет. Мевлана Руми азиреттери да бул толкундардын бири болуп эсептелет. Кылымдар өткөндүгүнө карабастан ал бүгүн да бизди угуп сезимдирибизди бөлүшүп жана көйгөйлөрүбүзгө чечүү жолдорун көрсөтүп турган бир толкундун үнү сымал сезилет. Ал жети кылым мурда жашаган бирөө, бирок жети кылым өткөнүнө карабай ичибизде типтирүү... Нуруну руху Азирети Сейидил Энамдан (алейхи экмелут техая-пайгамбарибиз Мухаммеддин рухунан деген мааниде) алып, заманыбызга чейин ар түрдүү нур чачыраткан бир нур адам... тандалган олуялардан жана махабаттын баатырлары арасында сөздөрү кол башчы сымал күчтүү... Өлүк жандарга жашоо үйлөгөн Исрафилдин сурнайы... Үнү чөлгө айлангандардын жашоо булагы, жолоочулардын шам чырагы жана анык Пайгамбар мураскери.

Азирети Мевлана дайыма Аллахка карай жүгүргөн жана башкаларды жүгүрткөн бир акыйкат чындык эри... Ар дайым сүйүү менен толкуган жана чөйрөсүнө сүйүүнү куюлуштуруп жазуу менен аларды толкунданткан тең салмактуу инсан. Чеберчилиги, махабаты жана дем күчү менен Кудайдан корккон баатыр... Ар кимди акыйкатка жана куттуу келечек үчүн чакырган чакырыкчы [2].

Инсан – Мевлананын чыгармаларында эң негизги тема. Мевланага карата инсан – жаратылыштын өзөгү жана улуу Аллахтын жараткандарынын бүтүнүн көрсөткөн күзгүсү. Адам баласы жаратылгандыгын түшүнөөр замат өзүндө алгач пайда болгон сезим эки тараптуу жаратылышка ээ экендиги болду, б.а., ал көңүл аянтчасынын карама-каршы күчтөргө согуш майданы экенин түшүнүү. Жүрүш-турушунун толкундарын карачы! Ар бири башка бирөө жана кастык менен күрөшүп келет (Месневи VI том, 53-бейт). Ак менен кара, жаман-жакшы, кастык-достук, жыргал-кайгы, ачуу-таттуу сыяктуу сезимдер адам баласынын ички дүйнөсүндө токтоосуз тирешип тураарын түшүндүрүү аркылуу адам жаман абалда болсо айбандан төмөн тураарын, жакшы болсо periштеге окшоорун таасын көрсөтөт («Фихи ма фих»). Буга мисал катары «Месневи» аттуу китебинде Мевлана адамдын төмөнгө карай багыттаган материалдык түзүлүшүн (денесин) эски жана жыртык кездемеге, кара жыланга; анын руханий тарабын кымбат баалуу жибекке, жакшы жыттанган атырга, аарыга жана таза алтынга окшотот:

Адам баласы өзүн арзанга сатты,

Атлас болуп туруп өзүн жамаачы чапанга айлантты. (Месневи III том 1001-бейт).

<u>*Адамдын ички көрүнүшү менен тышкы көрүнүшүнүн таймашы тууралуу*</u> - Аллахтын бирдигине ишенген ойчулдар жана Мевлана адамдын напси менен акылы ар дайым салгылашып жашарына токтолушат. Напси жагы (адамдын төмөн карай багыт алган тарабы) адамды жамандыктарга жана аягы жаман жыргалчылыктарга сүйрөп турса, Акыл (рух) аны тазалыкка, тазаланууга жана кутулууга чакырат:

Тышкы келбет ички дүйнө менен салгылашып келет,

Адам сабыр аркылуу ийгиликке жетишет. (Месневи IV 1011-бейт).

Жан бийиктиктерге канат жайып турса,

Дене топуракка бекем жармашып турат (Месневи IV 1546-бейт).

Мевлана бул маселени түшүндүрүү үчүн «Мажнун менен төөсү» аттуу окуясын баяндайт: Мажнун сүйгөнү Лейлага жетүү үчүн төөсүнө минип сапар алат. Мажнун сүйгөнүн самаса, төө ботосуна жетүүсүн самайт. Мажнун кыялданып отуруп төөнүн тизгиндерин бошоткон сайын, тоо кайра артка кайтат жана Мажнун бара турган жерге тескери чуркайт. Мажнун эсине келгенде жол арбыбаганын көрүп төөнүн тизгинин кайра Лейлага бурат. Бул абал бир канча ирээт кайталанат. Бирок төө Мажнун кыялданып эсинен танган сайын төө ботосуна бурула берет. Төө менен жолду арбыта албасын түшүнгөн Мажнун төөнү бошотуп, жөө Лейлага бет алат (3). Мевлана бул окуяда төөнү материалдык түзүлүшкө, Мажнунду болсо моралдык-руханий түзүлүшкө окшотот. Булар экөө бири бирине терс максаттарга ээ.

<u>*Моралдык таалим: төмөнкү мартабадан улуу мартабасына жогорулоо жөнүндө:*</u> Мевлана адам баласынын өзгөрүп турган бир жарыктык экендигин кабыл алгандыктан, билим берүүнүн тарбия берүүчү маанисине ишенет. Алсак адам баласы менен биргеликте жашоосунун натыйжасында айбандардын да белгилүү нерселерди үйрөнөрүн айтуу менен акыл-эс жагынан эң жогору жаратылган адам баласына билим-таалим, өтө маанилүү экендигин белгилейт:

Жакшылыктар менен кастыктар, жашыруун жолдон көңүлдөн көңүлгө жетет.

Керек болсо адамдын өзүнөн сыйырга да, эшекке да түшүнүк жана жөндөм жетет. (Месневи IV 1421-1422-бейт).

Мевлана жүрүш-туруш өзгөрүүсү аркылуу келип чыккан жашоо түрүн «экинчи төрөлүү катары атайт». Биринчи төрөлүү – бул адамдын энесинин жатынынан өз каалоо жана тандоосу жок дене түзүлүшү менен төрөлүшү. Экинчи төрөлүү –тандалган адамдарга таандык, өз каалоосу аркылуу ишке ашат; кадимки адам напсисин тарбиялап ахлактык жактан жогорку жактан чекке жеткен идеалдуу инсанга айланышы менен болот, б.а., жаман сапаттардан арылып, адам баласынын купулуна толгон жакшы сапаттарга арылып ээ болуусу. Буларга кошумча катары адам баласынын ичиндеги жаман сезимдерди жок кылуу эмес, аларды жакшы жакка буруунну колдонууну чыгармаларында көрүүгө болот. Мисалы башкаларынын жекече ишин кызыгып суроо, кийлигишүү илими, маданий изилдөө, кызыгууга буруу ж.б.у.с. Гумандуулук жана адам баласын сүйүү Мевлананын педагогикалык ишмердүүлүгүнүн борборунда турат. Ал өзүнүн жеке жашоосунда да гуманисттик мамилелерде болгон. Анын «Мектубат» аттуу чыгармасында 140тан ашуу каттары камтылган. Бул каттардын темаларынын өзөгүн эмирлерге, султандарга жана ошол учурдун көрүнүктүү өкүлдөрүнө кайрылуулар түзүп, аларга колунда жок жана муктаждарга кам көрүүнү

эскерткен. Мевлана өзүнүн суфисттик жашоосу менен толкундашы жана руханий жактан өзүн танган учурда өзү жашап жаткан коомдун маселелери, кемчиликтери менен алек болуусуна тоскоол болгон эмес. Анын «Месневиси» руханий жана суфисттик негиздерге тиешелүү таалим берүүдөн тургандыгына карабастан анын саптарынын ортолорунда гуманизм айкын байкалып турат. Бул темаларга мисал катары «Месневидеги» бир окуяга токтололу: Күндөрдүн биринде Аллах тарабынан азирети Муса (а.с) га эскертүү келди: «Мен ооруп калганымда эмне себептен зияратыма келбедиң?!» Муса (а.с): - «Эй Аллахым сенин улуу затың ар түрдүү кемчиликтерден алыс, оору жана сен? Мен сенин бул буйругуңдун максатын түшүнө алган жокмун. Кудайым мага муну түшүндүрүп берүүңдү суранам» - деди. Аллах: -«Сенин кошунаң болгон бир кулумдун ооруп калганын билбейсиңби? Эмнеге ага зыяратка барган жоксуң?! Же ооруп жаткан адамды зыярат кылышың мени зыярат кылганга барабар экендигин билбейсиңби?».

Жаратгандан Мусага бир эскертүү келди: Эй койнунан күндүн чыгышын көргөн... Эй илахи нур менен «Чыгыш» кылганым. Мен жаратканмын, оорудум, келбедиң. Муса хаша (андай болушу мүмкүн эмес) деди сен зыянга дуушар болуудан алыссың. Бул эмне деген сыр? Жаратканым мага түшүндүр. Хак ага кайра, ооруганымда эмне ал абалымды сураган жоксуң деп буйрук кылды. Муса: Раббим сен үчүн кемчилик деген болбос. Акыл жексен болду. Бул сөздү чечмелеп бер мага. Ооба, тандалган бир кулум ооруп калды. Жакшылап кара ал менмин. Анын маазерети менин мазеретим,анын оорусу менин оорум. (Месневи II 2156-2162-бейт).

Мевлананын коомдогу элдин жараштыргандардын жакшы сапаттарын мактоо максатында айтылган сөздөрү угууга арзыйт: Кемчилиги бар адамдарга оор болбосун деп жүз кемчиликтен бирөөнү гана айтышат, калган кемчиликтерин болсо жашырып, жаап коюшат. Мугалим окуучуга жазганды үйрөтүп жатканда бала бир сап жазып мугалимге көрсөтөт. Мугалимдин көз карашында баары бир начар. Бирок айкөлдүк менен ага: «Баары жакшы, абдан сонун жазгансың, азамат! Бир гана бул жана бул тамгаларды оңдош керек»,– деп акырындык менен көрсөтүп көндүрөт. Бала жазуудан коркуп калбасын деп жактырганын билдирет жана бир топ мезгил аралыгында гана үйрөтөт [4].

Мевлана канчалык гуманист болсо дагы анын гумандуулугун кемчилик жана каталарга моюн сунгандыгы деп түшүнбөш керек. Анткени айкөлдүк менен маңдайдагы адамды акыйкатка, туура жолго жана тазалыкка чакыруу керек экендигин айтат. Анын сөздөрүнө айкөл мамиле жасоо, ысык май куюлган казанга суу куюп жибергенге окшотот. Эгер ысык майга суу куйсаң, казанды да, очокту да, бузасың.

Жумшак сүйлө, бирок туурадан башканы сүйлөбө.

Жумшак сүйлөп жатып шайтан азгырыкка жолобо. (Месневи IV 3815-3816-бейт).

Караңгы адамдын кыйынчылыктарына сабыр кыл;

Аллах берген акыл менен жакшы мамиле кыл.

Тапка келбегенче сабыр кылуу жакшы адамга май сымал;

Кай жерде көңүл болсо сабыр аны жактырат.

(Месневи IV том, 2040- 2041-бейт).

Демек адам эки тараптуу жандык. Бир тарабы кара жерге таандык, бир тарабы көк асманга. Адам экөөнүн ортосунда ар дайым барып келип турат. Мевлананын таалим мектебинде адамдын кара жерге таандык жагынан көк асманга таандык жагына өтүүсү моралдык таалим-тарбия аркылуу ишке ашат. Ал бул руханий жогорулоону жана моралдык өзгөрүүнү «Мизажынын (кыял-жоругунун) өзгөрүүсү» же «Экинчи топтолуу» деп атайт. Албетте бул моралдык өзгөрүү билинчалты (көмүскө туюм, көмүскө дээр)сезимдерди жакшы жакка багыттоо жана жогонулатуу аркылуу ишке ашат. Аталган моралдык өзгөрүү төмөндөгү факторлордон турат:

- Аллахка ашык болгон абалда ибадат;
- семави (асмандан түшкөн) диндердин өзгүнүн бир экендигине ишенүү;
- диний жана мазхап тирешүүлөрүнөн оолак болуу;
- акыйкатты өзүнүн түшүнүгү менен чектебөө;
- гумандуулук жана акыйкат жолдо коомдун бардык катмарлары менен жылуу мамиледе болуу (5).

«Месневи» чыгармасы башынан аягына чейин адам тууралуу баяндайт. Адамдын дүйнөдө жана түбөлүктө туш боло тургандарын окуяга салат. «Месневиде» Азирети Мевлананын эң көп токтолгон негиздери – жүрөк жана сүйүү. Ал жүрөктүн күзгүсүнө: «Жүрөктүн күзгүсү таза болууга тийиш, ал жерде жаман көрүнүш менен жакшыны айырмалоо үчүн» (Месневи II том, 2063-бейт) же «Сөзсүз жүрөктөн жүрөккө карай жол болот» (Месневи VI-том, 2553-бейт) сыяктуу берилген.

Адабияттар:

1. Гулен М.Ф. "Суроолор жана чыгуу жолдору " Борнова-Измир 19-11-1976 -жыл.
2. Гулен М.Ф. "Мевлана Желаледдин ер-Руми" Йагмур журналы 22-сан, 2004 -жыл.
3. Месневи IV 1542-1548-бейт.
4. Мевлана, «Фихи ма фих»
5. Профессор Керим Замани, "Мевлананын чыгармаларында адамдын моралдык корунуштору", 3- Эл аралык билим беруудо сапаттуулук конгресси, 13-12-2011-жыл.

Рецензент: д.пед.н., профессор Калдыбаев С.К.

Сыдыков Б.К

ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРДА ЧЫГАРМАЧЫЛЫКА ЖАНА СКУЛЬПТУРАНЫ ЧАПТАП ЖАСООНУ ОКУТУУНУН МЕТОДИКАСЫ

Сыдыков Б.К.

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ К ТВОРЧЕСТВУ И ЛЕПКЕ СКУЛЬПТУРЫ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

B.K. Sydykov

METHODS OF TEACHING FOR CREATIVITY, CLAY MODELING, SCULPTURE IN HIGHER EDUCATION

УДК: 75/76

Макаланын маани жана мазмуну боюнча жогорку окуу жайлардагы көркөм искусство багытында окуган студенттерге скульптура сабагынан билим берүүдөгү методикалык өзгөчө бир багыттагы изилдөөлөр көрсөтүлгөн. Бул багыттагы окуу программаларынын колдонун жана изилдөө жүргүзгөн инсандардын эмгектерине таянуу менен изилдөөнүн максаты белгиленген.

***Негизги сөздөр:** педагогикалык багыт, сабак окутуунун усулдары, чыгармачылык, чыгарманын мүнөзү, скульптураны чаптап жасоо, эстетикалык баамдоо, композиция, көлөм, маани.*

Статья по методике обучения к творчеству и лепке основана на обучении изобразительной деятельности и планировании программного материала. Рассмотрены методы обучения и изложены в соответствии с программой для высших учебных заведений. Изучены результаты научных исследований последних лет в области педагогики и психологии, а также изобразительного искусства, по вопросам образования художественного направления.

***Ключевые слова:** педагогическое направление, методика преподавания, творчество, характер творчества, лепка, эстетическая оценка, композиция, форма, содержание.*

Article on methods of teaching creativity and modeling based on the training of graphic activity and planning of the program material.The methods of training and presented according to the program of higher education.We studied the results of scientific research in recent years in the field of pedagogy and psychology, as well as the visual arts, educational artistic direction.

***Key words:** education, teaching methods, creativity, character creation, modeling, aesthetic appreciation, composition, form, content.*

В высших учебных заведениях по специальности педагогического направления, как правило широко используется скульптура малых форм произведения, скульптуры обычно передают образы в действии. Наиболее доступно для студентов восприятия ясно выраженного действия, поэтому при ознокомлении их со скульптурой следует обращать внимание на характер движений, постановку фигур, выражения лиц. Важно научить студентов точно называть и определять характер действия.

Имеется скульптура жанрового характера, например "Чабан" А. Мухидинова, "Старый беркутчи" Э. Кылычбекова, "В помощ Фронту" О. Мануиловой, сказочные или эпические образы: "Алмамбет и Сыргак побеждают драконов" О. Мануиловой, "Кожомкул" авторская работа и.т.д.

Важно иметь набор скульптур, изображающих животных птиц. Систематически рассматривая скульптуру со студентами, воспитатель (учитель) обогатит их восприятия.

«Через осязание и действие, которые в лепке неизбежны, обучающие яснее познают пластику и характер формы, строение, пропорции и сравнительную величину предметов».[1]

В художественном воспитании эстетике быта принадлежит такая же высокая роль, как и произведениям искусства.

Все это определяет особую роль курса "скульптура и педагогическая образование" в общей системе художественно-педагогической подготовки студентов.

«Древний спор о том, что такое педагогика наука или искусство, разбивается о практику. Испытание практикой подтверждает многократно: без глубокого знания науки воспитания не развивется искусство воспитать».[2]

Всем людям творческого труда необходимо знать искусство и понимать его. Труд воспитателя или педагога – творческий труд. Педагог осуществляет всестороннее воспитание детей, студентов и будущих учителей, и в частности эстетическое, а это требует высокой художественной культуры, преобрести которую поможет изучение изобразительного искусства, основ теории и практики изобразительной деятельности.

«Эстетическое воспитание осуществляется по всей работе от детского сада, до высшего учебного заведения».[3]

Мы остановимся на одном из его средств – изобразительной деятельности. Для полноценного проведения занятий лепкой необходимо знать методику обучения студентов изобразительной деятельности, обладеть умением рисовать, лепить, вырезать

[1] Волков Ч.П.Приобщение школьников к творчеству. - М.,1982.

[2] Бабанский Ю.К., Сластенин В.А., Сорокин Н.А. и др. Педагогика. - М., 1988. - С. 4

[3] СакулинаН.П. Методика обучения рисованию, лепке и аппликации. - М., 1966. - С.34.

чтобы делать аппликационные произведения. Все эти знания, навыки и умения даются педагогическом училище и в высших учебных заведениях.

Изучение искусства и подготовка по рисунку и лепке, художественное воспитание может осуществить педагог, подготовленной в области искусства: мы должны стараться идти, не по линии простого накопления факторов, а проникая в его суть. «Для того, чтобы яснее представлять механизм формирования этого сосотояния, необходимо хотя бы коротко остановиться на современных представлениях о функциях памяти».[4]

Каждый вид деятельности, истоки которого находятся в соответствующем виде изобразительного искусства, имеет свои характерные черты. Чтобы овладеть рисованием легкой, аппликацией, надо знать специфику этих видов изобразительной деятельности. Каждый из них имеет свои средства выразительности которые нужно учитывать при работе.

«Навыки – это компоненты сознательной деятельности и приемы ее, доведенные до автомотизации (навыки, чтения, письма, счета, работа с иглой, рубанком и.т.д)».[5]

Подлинное наслаждение и эмоциональные переживание при восприятии произведений искусства возникают только в результате знания искусства. Изучение искусства вырабатывает эстетическим оценкам, художественный вкус. Все это даст возможность отобрать из многообразия окружающей жизни явления наиболее яркие, выразительные для наблюдения с детьми и студентами, и их последующего изображения.

Изучение искусства вырабатывает художественный вкус.

Подлинное ознакомление искусством предусматривает анализ художественных направлений, творчества наиболее ярких представителей каждого направления в области искусства и ее разных жанров и видов.

Нужно сознательно и серьезно относится к лекциям по искусству, углублять свои знания, читая искусствоведческую литературу. Необходимо накопить систему знаний по искусству, не ограничиваясь тем, что предусмотрено программой.

Надо расширить круг знаний, включая знакомства со всемирной историей искусства и наряду с этим должны изучать кыргызское искусство.

«Изучать древнейшие историю Кыргызстана и кыргызов в отрыве от археологических культур вряд ли возможно».[6]

Анализ выразительности художественных произведений поможет и при создании рисунков, подведет к творческой работе.

Проводить занятия по изобразительной деятельности в учебных заведениях (школах, училищах, вузах и.т.д.) нельзя, не владея необходимыми умениями. «Занятие рисованием, лепкой способствуют развитию наблюдательности, зрительной культуры, памяти».[7] Умение наблюдать окружающее, выбирать обьекты для рисования или лепке, умение видеть и изображать его цвет, форму и конструкцию помогут правильно построить занятия. Практическая подготовка неразрывно связано с получением теоретических знаний по вопросам композиции, формы, цвета, что делает работы более осознанной, закладывает фундамент для последующей деятельности. «Учитывая специфику ученического коллектива, студент – должен в своей работе использовать разнообразные пути и средства, содействующие более глубокому изучению учебного материала – в целом».[8]

Выбирая предмет для рисования, лепке, мы должны продумать, что нужно для работы в каком материале изображения данного предмета будет выразительнее.

Основная задача рисования и лепки – передать на бумаге или глине образ предмета, сохранив его характерную форму, цвет, конструктивное построение. Умение запоминать свойства предмета вырабатывается в рисовании и лепке с натуры и творческой деятельности будущего художника и педагога.

«Ролевые позиции учителя и учащихся задают определенное соотношение статусов, влияющее на процессы формирования самооценки не только, воспитанника, но и педагога, уровень знаний и жизненный опыт которого обеспечивают высокий статус его компетентности».[9]

Литература:

1. Волков И.П. Приобщение школьников к творчеству. - М., 1982.
2. Бабанский Ю.К., Сластенин В.А., Сорокин Н.А.и др. Педагогика. - М., 1988.
3. СакулинаН.П. Методика обучения рисованию, лепке и аппликации. - М., 1966.
4. Гримах Л.П. Резервы человеческой психики. - М.,1967.
5. Ысакеев А. Психолого-педагогический практикум в школе. - Б., 2000.
6. ОсмоновО.Дж. История Кыргызстана. - Б., 2000.
7. Петровский А.В. Психология развивающейся личности. - М., 1987.

Рецензент: д.пед.н., профессор Калдыбаева А.Т.

[4] Гримах Л.П. Резервы человеческой психики. - М., 1967. - С. 224.

[5] Ысыкеев А. Психолого-педагогический практикум в школе. - Б., 2000. - С. 110.

[6] Осмонов О.Дж. История Кыргызстана.- Б., 2005. - С. 35.

[7] Сакулина Н.П.Методика обучения рисованию и лепке. - М., 1966. - С. 36

[8] Ысакеев А. Психолого-педагогический практикум в школе. - Б., 2000. - С. 66.

[9] Петровский А.В. Психология развивающейся личности. - М., 1987. - С. 147.

Содиков Нозимжан

ШАМС ЖАНА МЕВЛАНА

Содиков Нозимжан

ШАМС И МЕВЛАНА

Sodikov Nozimjon

SHAMS AND MEVLANA

УДК: 82 (091): 82:1

Мевлана Желаледдин Руми акыл – ыйман – сүйүү үчилтигинде терең орду бар, чыгыш менен батышта кеңири таанымал инсан болгон. Анын эң негизги касиеттери: кыял чабыттарынын эбегейсиз кенендиги, терең билими, сезимдеринин байлыгы, табиятты сүрөттөөдөгү тасмайлыгы, сезимталдыгы жана сөз кылып жаткан нерсесине чын ыкластуу мамилеси. Ал жүрөгүндөгү сүйүүсү менен ташкындагын дарыя мисал. Бул макалада жүрүш-турушу, жашоосу менен адамдарды өзүнө багындырган айкөл, маданияты жогору, таанып-билүүсү ар тараптуу адам эле жана ошонусу менен жалпы адамзаттык руханий күчкө айлангандыгына кеңири баяндалат.

Негизги сөздөр: *чыгармалардагы метафора, дидактикалык насааттар, аллегориялык образдар, метафизика илими, дербиштердин сукбаттары.*

Мевлана Желаледдин Руми был личностью, нашедший свое место в триаде ум-совесть-любовь, широко известный востоку и западу. Основные его свойства: необычайная широта мысленного полета, глубокое знание, богатство чувств, точность и чувствительность в описании природы и чистосердечный подход к рассматриваемому предмету. Он со своей сердечной любовью подобен речному наводнению. В статье излагается личность Мевланы как человека с многосторонним познанием, высокой культурой, покоривший людей со своим поведением, жизнью и вместе с тем, превратившийся в общечеловеческую духовную силу.

Ключевые слова: *метафора в его произведениях, дидактические наставления, аллегорические образы, наука метафизики, сукбаты дервишей.*

Mevlana Rumi Zhelaleddin was a person who has found his place in the triad of mind-conscience-love, a well-known east and west. Its main properties: extraordinary breadth of mental flight, in-depth knowledge of the richness of feeling, precision and sensitivity in the description of nature and openhearted approach to the subject under consideration. He and his heart with love is like a river flooding. The article describes the personality of Mevlana as a person with knowledge of multilateral, high culture, conquered people with his behavior, life and at the same time, turned into a universal spiritual force

Key words: *metaphor in his works, didactic instruction, allegorical image, the science of metaphysics, conversation of dervishes.*

Устаттын жалпыга маалым болгон «Месневи-и Маневи», «Диван-ы Шамс-и Табризи», «Фихи Ма Фих», «Межалис-и Себа» жана «Мекатиб» аттуу чыгармалары бар. Ал өз ойлорун түшүндүрүүдө «Диван-ы Шемс-и Табризиде», кээ бир башка чыгармаларында Курандагы окуяларды колдонгон жана анын аяттарына кайрылган. Чыгармаларында метафора аркылуу теманы жеткиликтүү жана таасирдүү түшүндүрүү максатында салыштыруу усулун да кеңири колдонуп, деңизден, суудан, кемеден, оттон, токойдон, жан-жаныбарлардан, курт-кумурскалардан, аспаптардан, күнүмдүк жашоодон, тарыхтан так, жөнөкөй мисалдарды колдонуп оюн аргументтештирет. Алган мисалдары жупуну болгону менен аларда акыл-насаат идеясы башкы планга чыгат[10].

Ал эми Мевлананын педагогдорду кызыктырган жагдайы анын тарбиялануучуларга болгон гуманистик түшүнүгү жана теманы түшүндүрүүдө колдонгон жогорудагы методдору. Советтик учурда И.А.Крыловдун тамсилдерин кеңири окуп жана колдонуп келдик. Ошол тамсилден алынган сабактар дале көпчүлүгүбүздүн эсибизде жана аларды күнүмдүк турмушубузда колдонуп келебиз. Алсак кышка же оор абалга даярданбай турган кишини ийнеликке, иштемчил адамды кумурскага окшотобуз. Дал ушул тамсилдер аркылуу адамдарды же алардагы жаман сапаттарды ал кишинин ысымын колдонуп маскаралабастан, инсандын укугун сыйлап, кыйытуу, каймаланоо менен берет. Мындай ыкма Мевлананын чыгармачылыгын коштоп жүрөт, улуу ойчулду изилдөөчүлөр белгилегендей, анын поэтикалык мурастарында эле эмес, адамзаттын өсүп-өнүгүүсү, алардын өз ара мамилелери тууралуу баа жеткис методологиялык, философиялык жана педагогикалык мурастарында да аллегориялык образдар жетиштүү санда колдонулган. Мевлананын бүткүл дүйнөгө белгилүү 31 миң кош ыр сабында (бейт), уникалдуу тамсил жана окуяларды камтыган «Месневиси» аттуу жыйнагында, 44 миң ыр саптан турган 2073 газелди камтыган «Улуу Диванында», 4000 саптан турган философиялык жана лирикалык рубаилеринде балдарды, жалпы эле адамдарды тарбиялоого таасир этүүчү терең дидактикалык насааттар толтура.

Мевлананы терең түшүнүү үчүн «Уядан эмнени көрсө учканда ошону алат» дегендей устаты Шемс Тебризини ар тараптуу терең изилдөө керек. Азирети Мевлана устаты Азирети Шемс менен таанышуудан мурун ал аалымдын окуусун жана ошол учурдун көптөгөн көркөм, илимий чыгармаларын мыкты өздөштүргөн. Ошого карабай Шемс менен таанышуу билимдин, илимдин дагы башка терең катмарына киришине түрткү берди. Шемс ал кездеги жаш Мевлана менен таанышуудан мурун өзү ээ болгон илимди Мевланага өткөрүп бере тургандыгын жана анын натыйжасында жанынан, өмүр-жашоосунан айрыла тургандыгын түшүндө аян катары көргөн.

[10] Ибрахим Эмироглу Yanlis Dusunceve Davranislar Karsisinda Mevlana. Инсан йайынлар. – Стамбул, 2009, 13-14-б.

Ошентип ал Мевлананы жолуктурду жана алгач жолугушуусунда: «Бейазыт Бестами жогорубу же Азирети Мухаммед (С.А.В) жогорубу?» деген белгилүү соболун сурады. Мевлана аалым болгондуктан: «Азирети Пайгамбарыбыздын ар дайым жаңы тепкичке көтөрүлүп, белгилүү бир чекитте калбагандыгын, ал эми Азирети Бейазыт Бистаминин бирдей деңгээлде гана тургандыгын» айтуусу менен устаттын купулунатолуп, эки инсан дос болушту[11].

Бул достошуунун арты менен Мевлана китептерин таштап, Шемстин ички билим берүүсүнө кирди жана бири- бирине күзгү болушту, б.а., Мевлана Шемстин сүйлөгөн тили болду. Анткени Шемс көп сүйлөбөгөн, бирок терең илими менен ааламдык түшүнүктөрдөн бийикке көтөрүлүп чыгып, метафизикалык көз караштагы акыйкатты көрө билип, бул жолдо Мевлананы ээрчитип, ага өзү көргөн, сезген чындыктарды көрсөтө да, сездире да билген.Ал эми сөзгө чебер, акындык дарамети күчтүү, кепти келиштирип айткан Мевлана устатынын ойлорун эң мыкты ыкмалар менен башкаларга жеткире билген. Бул жердеги маанилүү аспект Мевлана устаты Шемстин «тили» болду. Эки инсан бир инсанда биригип, бир ой менен бир тилге келип, бул уникалдуу дуализмди түздү. Кылдаттык менен карай турган негиз – бул Шемстин Мевланага берген илиминин методикасы. Бул илимди жеткирүү, колдогу маалыматтарга таянганда, адамдан адамга өткөрүлүп берилген дүйнөлүк илим-билимдерден айырмаланып, жүрөктө туюу менен жетишүүгө мүмкүн болгон леддуни илими болуп эсептелет. Азирети Шемстин бул леддуни илими учурдагы физикалык теориялар менен кээ бир байланыштары бар экендиги айтылууда. Албетте физикалык теориялар метафизика илимин түшүндүрө албайт. Ал эми Шемстин бул таанышууну мурунтадан билүүсү же андан кабардар болуусу бул – метафизикалык көрүнүш. Материалдык нерсени жарыктын ылдамдыгы менен түшүндүрүүгө болот, бирок андан ары мүмкүн эмес. Физикалык мыйзамдар жарыктын ылдамдыгы менен аныкталат. Себеп-натыйжа байланышы өз ичинде себептүүлүктү көрсөтөт, ал эми жарык ылдамдыгынын жогорусундагы окуялар андай себептүүлүк (причинность) эмес. Башкача айтканда себеп-натыйжа байланышынын ичинде гана камтылат. Мына Шемс ушул метафизикалык кубулушта жашаган жана физикалык көрүнүштөн жогорку маалыматты практикага айланткан.

Жогорудагы физикалык түшүндүрмөлөрдүн далили катары педагогика илимдеринин доктору, профессор Эсенбек Мамбетакуновдун физик-педагог катары 2012-жылы жарык көргөн макаласында[12]ал ойлор дагы бир ирет тастыкталды десек болот. Анын Желаледдин Румини **суфизм**дин көрүнүктүү өкүлү экендигин, суфизмдин үч этабы болгон **шариат**, **тарикат** жана **акыйкат** – таанып-билүүнүн үч баскычы менен дал келгендигин белгилөөсүн эске алууга илимий негиз бар.

Мевлананын илим булагы жана устаты болгон Шемси Тебризинин өз аты-жөнү – Шемседдин Мухаммед. Ал 1186-жылы туулган. Тебризилик Мелекдаттын уулу Алинин баласы эле. Устаты Текбирзи Абу Бакир Селлебафтын таалим-тарбиясын алып жетилген соң, өзү багындырган руханий макамга канааттанбай, андан да жогорку даражадагы жол көрсөтүүчүлөрдү табуу максатында сапарга аттанат. Бир канча жыл алдан-күчтөн тайгыча дүйнө жүзүн кыдырып, ошол мезгилдин бүткүл атак-даңктуу деген аалымдары менен жолугушуп чыгат. Ал учурдун аалымдары ага руханий ааламдагы даражасын кыйыр маанидеги туюнткан «Учкан Күн» – Шемс Перенде деген ысымды беришкен. Шемс бала чагынан тартып руханий жана ой жүгүртүү жагынан эркин дербиш, өзүн жоготконго чейин Алла Тааланын сүйүүсү менен жашаган адам болгон. Өзүн руханий жактан канааттандыра алган деңгээлдеги Алла Досун таба албаган жана дайыма өз деңгээлинде маек курган жолдош издеп келген. Күйүп-бышып өзүнө тең келе турган, сукбатына чыдай алган дос издеген Шемс күндөрдүн биринде эмнегедир өтө толкунданат. Алла Тааланын акыйкатын ачык-айкын көрүп, өзүн жоготкон абалда: «Оо Аллам, Өзүңдүн жаап-жашырылган сүйүүңдү мага көрсөтүүңдү өтүнөм», - деп жалбарат. Ошондо Алла Таала тарабынан анын өтүнүчү Анадолу жергесиндеги белхтик Султанул Уламанын уулу Мухаммед Желаледдин болгондугу илхам аркылуу билдирилет. Бул илхам менен Шемс 1244-жылдын 29-ноябрында, ишемби күнү таңында Коня шаарына келет.

Мевлана менен Шемс… бул эки улуу аалым, эки улуу нур, эки улуу рух… акыры жолугушат. Ал кезде Шемс 60 жашта, Мевлана 38 жашта эле. Бул кудай сүйүүсүнө толгон эки ашык бир канча убакыт эч кимге жолукпай, өз алдынча жашап, өздөрүн толугу менен Алла Таалага арнашат жана дилине берилген кудай илхамдары менен сухбатташып, сырдашат. Султан Велед мындай дейт: «Капысынан Шемс келип ага жолукту. Ага ашыктыктын абалын баяндады. Мына ушундайча улуу сырларга жетти. Шемс Мевлананы таң калыштуу ааламга чакырды».

Мевлананын ашыктык мартабасына жеткендигин ошол эле Султан Велед төмөнкүчө эскерет: «Ааламдагы эрендердин даражаларынан да жогору турган бир даража бар, ал – ашыктык аялдамасы. Бул ааламда ашыктык аялдамасы тууралуу эч бир кулак эшиткен эмес. Тебризилик Шемседдин келип Мевлана Желаледдинди эрендик мартабасынан бул заманга чейин белгисиз болгон ашыктык мартабасына жеткизди. Негизинен Мевлана тегинен ашыктык деңизинин баалуу ташы эле. Бардык нерсе айланып отуруп тегине кайтып барат тура.

Ким кимди издеди: Шемс Мевлананыбы, же Мевлана Шемстиби? Албетте, экөө тең бири-бири издеди.

Мевлана руханий сапарын, бышып жетилишин төмөнкү сөзүндө билдирген: «чийки элем, быштым,

[11] Мевлана таануучу проф. доктор Серхат Шекер менен биздин маектен. Варшава, октябрь 2012.

[12] Мамбетакунов Э. Мевлананын сырдуу ааламы (алгы сөз ордуна). Китепте: С.Идирисов, Н.Содиков Мевлана Желаледдин Руминин Месневиси (тандалган аңгемелер)// «Шоокум» журналынын басылмалар сер. - 4. - Б.: 4-5- бб.

НАУКА, НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИННОВАЦИИ КЫРГЫЗСТАНА № 7, 2015

күйдүм».Ал атасы Султанул Улама Бахаеддин Веледдин жана сейийд Бурханеддиндин касиеттүү деми менен бышты, Шемстин нурдуу күзгүсүнөн көргөн өз сулуулугун ашыктык отуна күйүп-жанды. Мевлана Шемс менен Коняда жолукканда толугу менен улуулукка жеткен адам эле. Шемс Мевланага күзгү болду. Мевлана Шемстин күзгүсүндө өзүнүн теңдешсиз сулуулугуна ашык болду. Башкача айтканда, Мевлана дилиндеги кудай сүйүүсү Алла Таалага болгон ашыктыгынын даражасын туюнтту. Анткени Мевлана Шемстен Алла Тааланын жамалынын жаркыраган чагылышуусун көрө алды. Мевлана ачылганы турган бир гүл болчу, Шемс ага жагымдуу желаргы болду. Мевлана ашыктык шарабы эле, Шемс ага чөйчөк болду. Мевлана тегинен улуу адам эле, Шемс ага бакыт көрсөттү.

Шемс менен Мевлана тууралуу сөз түгөнбөйт. Акырында айтаарыбыз: Шемс Мевлананы күйгүздү, бирок бул жанар тоодон кайнап чыккан от дайрага айланды, ал оттун ичинде өзү да күйдү.Шемс менен жолуккан Мевлана өзүн толугу менен Шемстин сухбаттарына арнап, Шемстин нуруна берген. Таптакыр башкача ааламга кирген. Шемстин тартуу күчү менен тегеренип, кудайдын сүйүүсү толуп-ташты. Бул эки кудай досу дербиштердин сукбаттарындагы куттуу сырды түшүнө албагандар аркы-берки сөздөрдү айта башташты. Натыйжада Шемс ыңгайсыз абалда калды жана Мевлананын жалынып-жалбарганына карабастан 1246-жылы 14-мартта бейшемби күнү Конядан Шамга карай сапар тартты.

Шемстан айрылып өтө терең азапка түшкөн Мевлананын ыр түрүндө жазган каты Султан Веледдин жардамы менен Шамга жөнөтүлдү. Белектер менен кошо Шемске тапшырылды. Шемс Мевлананын ыр түрүндө катындыгы чакырыкты аңдап, анын чакырыгын кабыл алып, 1247-жылы Султан Веледдин кербени менен кошо Коняга кайтып келди.Шемстин Коняга кайра келишине баары кубанды. Мевлана да кусалыктын азабынан кутулду. Ошентип, Шемстин урматына сый-тамак берилди. Адаттагыдай кудай сүйүүсү менен толгон сукбаттар уюштурулду. Бирок бейпилчилик, сүйүү, достук менен өткөн күндөр көпкө созулбады. Ушак-айыңдар, ыңгайсыз абалда калтырган кыйынчылыктар кайрадан башталды. Шемс ал бактысыз ушак-айыңчы коомдун кайрадан кекке толгонун, дилден сүйүү кетип, акыл-эси напсинин туткунуна түшкөнүн түшүнүп, өзүн жок кылууга аракет кылып жатышканын байкайт. Ошондо Султан Веледге айтат: «Өзүң көрүп тургандай, кайрадан адаша башташты. Туура жолду көрсөтүүдө билиминде теңи болбогон Мевланадан мени ажыратууну, алыстатууну, андан соң муну менен өздөрүн жубатууну каалашууда. Мен эми кетемин, бул жолу менин кайда кеткенимди эч ким билбейт. Издеп да таба алышпайт. Менин артымдан белги да таба алышпайт. Канча жыл өтсө дагы артымдан из да көрө алышпайт».

Мына ошентип Султан Веледге арыз-муңун айткан Шемс 1247-1248-жылдары Конядан капысынан чыгып, дайынсыз жоголот. Шемс кеткен соң Мевлана кез келген адамдардын баарынын анан дайынын сурай берет. Шемс жөнүндө куш кабар айткан адамга селдесин, чапанын белекке берип ыраазычылык билдирет. Күндөрдүн биринде бир адам Шемсти Шамда көргөнүн айтат. Мевлана бул кабарды угуп абдан кубанат да, ал кабарды айткан адамга жанындагы болгон нарсенин баарын берип салат. Жакындырынын бири ал адам жалган айтып жатканын билдиргенде Мевлана мындай дейт: «Ооба, анын жалган кабары үчүн жанымда болгон нерсенин баарын бердим. Эгер туура кабар болгондо жанымды да бермекмин».

Мевлана Шемсти аябай издейт. Андан ажырагандан кийин өзөктү өрттөгөн, жүрөктү сыздаткан канчалаган ырларды жазат. Аны издеп эки жолу Шамга барат. Бирок Шемсти таба албайт. Шемсти издеп Шамга барган жылдар так белгисиз болсо да, айрым маалыматтар боюнча, 1248-1250-жылдар аралыгында экендиги айтылып келет. Султан Велед билдирген маалымыт боюнча, Мевлана Шемске физиологиялык турпатында жолукпаса да, руханий абалда жолукту. Ай сымал жаркыраган Шемс тууралуу Мевлана мындай дейт: «Физиологиялык жактан андан алыстамын, бирок экөөбүз тең жансыз абалдагы нурбуз. Эй издеген киши! Кааласаң аны көр, кааласаң мени... Мен – алмын, ал – мен»...

Литература:

1. Ибрахим Эмироглу Yanlis Dusunceve Davranislar Karssinda Mevlana, Инсан йайынлар. - Стамбул, 2009, 13-14-б.
2. Мевлана таануучу проф. доктор Серхат Шекер менен маектен. Варшава, октябрь 2012.
3. Мамбетакунов Э. Мевлананын сырдуу ааламы (алгы сөз ордуна). Китепте: С.Идирисов, Н.Содиков Мевлана Желаледдин Руминин Месневиси (тандалган аңгемелер) // «Шоокум» журналынын басылмалар сериясы - 4. - Б.: 4-5-бб.
4. Идирисов С., Содиков Н. Мевлана Желаледдин Руминин Месневиси (тандалган аңгемелер) // «Шоокум» журналынын басылмалар сериясы - 4. - Б.: 9-16-бб.
5. Идирисов С., Содиков Н. Мевлана Желаледдин Руминин Месневиси (тандалган аңгемелер)// «Шоокум» журналынын басылмалар сериясы – 4. – Б.: 9-16-бб.

Рецензент: д.пед.н., профессор Калдыбаев С.